

ПРЕГЛЕДНИ НАУЧНИ ЧЛАНАК

НАКНАДА НЕМАТЕРИЈАЛНЕ ШТЕТЕ У ОБЛИКУ
РЕНТЕ И ОСИГУРАНА СВОТАДалибор Пејаковић¹

Апстракт: Овим радом покушава се анализирати институт накнаде штете у облику ренте. Након краћег приказа историјског развоја института нематеријалне штете и института накнаде штете у облику ренте, даје се анализа поступка и начина исплате доживотне ренте. Нарочито се ставља нагласак на поједине одредбе које прате институт накнаде штете у облику ренте, а посебно на проблеме који се јављају у пракси за случају да осигуравајуће друштво исплати цијелокупну осигурану своту. Скреће се пажња на предности и недостатке који се јављају код оваквог института, затим се даје кратак осврт на правне посљедице које прате институт доживотне ренте. Кроз приказ судске праксе и заузетог става суда у погледу основаности овог института у раду се анализира значај исплате доживотне ренте, нарочито за случај када се ради о лицима која су тешко тјелесно повријеђена и истима је неопходна стална нега и помоћ. Резултат који се овим радом жели постићи јесте да се учини један допринос потпунијем и цијеловитијем сагледавању правних питања која се могу поставити у вези са институтом доживотне ренте.

Кључне ријечи: Штета, нематеријална штета, накнада штете у облику ренте, сума осигурања

1. УВОД

У савременом развоју и унапређењу како односа између физичких, тако и између правних субјеката, веома важну, готово неизоставну улогу у свим облицима правних система и државних уређења има институт накнаде штете. Овај институт је доста широк и доста га је тешко објаснити са правног становишта. У погледу материјалне штете она значи умањење

¹ Доктор правних наука, адвокат из Бање Луке dalibor.pejakovic@gmail.com

нечије имовине, или спречавање њеног повећања. Са друге стране, појам нематеријалне штете је доста шири појам. Међутим, многи писци се слажу да је нематеријала штета умањење нечијег морала, односно повреда моралног интегритета, скуп умањења личних добара која припадају једном лицу. Свим облицима нематеријалне штете карактеристично је да се огледају у извјесној патњи, болу, односно једном неугодном осјећају. Ту нарочито треба обратити пажњу на душевне патње, и физичке болове које једно лице може да трпи. Физички болови се разликују по свом интензитету и својој природи и резултат су патолошких, врло често видљивих промјена у нашем организму. Међутим, као и душевни болови, за нас значе једну патњу, један неугодан осјећај и представљају поремећај наше психичко-емоционалне равнотеже². Код оваквих случајева неимовинске штете поставља се основно питање на који начин да се ублажи ова нарушена равнотежа, која није материјална, већ се ради о нарушавању нематеријалне равнотеже?

Готово сви правни системи су као облик накнаде нарушене и неимовинске равнотеже прописали накнаду у новцу, дакле накнаду одређеним новчаним давањем. Ово није са моралног становишта оправдано, будући да се оваквим начином не може успоставити нарушена равнотежа, као код материјалне штете, али је јасно да закон не може, а да на неки начин не покуша да успостави ту нарушену равнотежу, а то се може постићи једино исплатом у новцу. Као образложење оваквог становишта судови су заузели одређену судску праксу, те суд у једној пресуди каже: “Тачно је да се тзв. неимовинска штета: страх, бол, унакаженост и сл., не да изразити у новцу, али то не значи да се оштећенику, по оцјени суда, руковођеног осјећајем правичности, не може одредити и досудити извјесна свота у новцу за то да би му се омогућило да у накнаду за оно што је претрпио и трпи прибави неко друго задовољство у животу“³.

Посебан проблем настаје код накнаде ове врсте штете у облику ренте. Рента као облик накнаде неимовинске штете представља доживотно давање за случај нарочито тешког инвалидитета или у другим случајевима прописаним законом. Међутим, оно што посебно представља у пракси проблем јесте заузети став осигуравајућих друштава да за случај да исплате осигурану своту исти престају са плаћањем ренте оштећеном лицу. Поставља се питање да ли је оправдано у оваквим случајевима престати са обавезом исплате ренте према оштећеном лицу? Како му и сам назив каже ради се о доживотној ренти и када такву једну доживотну ренту осигуравач престане да плаћа, долази до једне велике несигурности за

² Више о томе: Обрен Станковић, *Накнада штете* (Београд: Номос, 1998), 26.

³ *Ibid.*, 44.

само оштећено лице, будући да исти остаје без примања и прихода, којима издржава себе и трећа лица која се брину о њему, те у том случају врло лако таква лица постају обавеза државе, у смислу да је истима неопходно пружати социјалну помоћ.

2. НАСТАНАК И РАЗВОЈ ИНСТИТУТА РЕНТЕ

Рента је такав облик накнаде штете чији укупан износ није познат у вријеме одлучивања о захтјеву, а плаћа се периодично, у унапријед утврђеним износима. Рентом се уствари надокнађује материјална штета која ће се реализовати у будућности⁴. Грађански законици који су се раније примјењивали на овим просторима - Аустријски грађански законик, Србијански грађански законик и Општи имовинск законик за Црну Гору нису садржавали одредбе о овој накнади, али ју је теорија и пракса изграђена на основу тих прописа познавала и признавала. Нека законодавства прописују само опште одредбе о наплати у облику ренте, али највећи број закона садржи одредбе о томе за које се штете накнада досуђује у овом облику⁵. Дакле, све до доношења Закона о облигационим односима правило о накнади штете у облику ренте није постојало у правним правилима. Умањење или губитак зараде се изједначавао са губитком саме способности и сматран је стварном штетом и због тога да би се олакшао положај оштећеног у остварењу права на накнаду јер штетник код измакле добити по правним правилима не би одговарао за обичну непажњу. Тако је у параграфу 820. српског Грађанског законика прописано да ко осакати, или иначе повреду тијела нанесе, тај плаћа сав трошак за лијечење и лијекове, па и заслугу коју овај због тога губи које ће се унапредак лишити наплаћује. Сличну одредбу садржавао је и аустријски Грађански законик у параграфу 1325. и Општи грађански законик Црне Горе у члану 580⁶.

Посматрано кроз историју сам појам накнаде штете постепено и стихијски се развијао, да ли путем монополизације репресивне функције од стране државе, или путем организације накнаде имовинске штете по чисто одштетним принципима. Друштво је кроз разне облике пружало одређену заштиту неимовинских интереса сваког свог грађанина. Међутим, ти облици правне заштите су се мијењали, почевши од њихових различитих

4 Више о томе: Александар Филиповић, Здравко Петровић и Наташа Мрвић-Петровић, *Накнада штете у облику ренте* (Будва: Еуромедиа, др. Петровић Здравко, 2002), 5.

5 Више о томе: Душко Медић, *Основни теоријски и практични проблеми накнаде штете у облику ренте* (Будва: Еуромедиа, др. Петровић Здравко, 2002), 43.

6 Више о томе: Предраг Трифуновић, *Досуђивање накнаде штете због изгубљене зараде у облику ренте* (Будва: Еуромедиа, др. Петровић Здравко, 2002), 78.

хипотеза њихове примјене на различитим степенима развоја права и цивилизације. У почетку је био систем крвне освете примјењив, да би се касније развио систем композиције, којим жртва пристаје да се на њему не проводи освета, већ да исти плати извјесну суму новца. Касније је систем композиције учињен обавезним, али није изгубио карактер приватне казне, односно још увијек је једини носилац репресивне функције сама жртва. Даља еволуција одговорности карактерише се тиме што репарација губи све више обилежја казне и репресивна функција полако прелази у руке државе. Долази до самог процеса разграничавања кривичног и грађанског права и организацију накнаде по чисто одштетним принципима: сврха накнаде само је у томе да у имовини жртве успостави нарушену равнотежу штетниковом радњом и ништа више. Појединац на име накнаде имовинске штете не може добити ништа ако нема имовинске штете, односно ништа преко износа имовинске штете⁷.

Развојем система накнаде штете питање накнаде исте регулисано је грађанским правом, тачније грађанским законима у којима овај институт добија на посебној важности. Тек се законским регулисањем питања накнаде неимовинске штете овај институт посебно раздваја од кривичне одговорности и истима се утврђују критеријуми по основу којих се досуђује, односно исплаћује накнада за насталу неимовинску штету. Све до тада, како смо видјели, питање накнаде штете се углавном своди на репресију и јако мали утицај државе и друштва, само у оној мјери у којој је неопходно интервенисати у погледу гоњења штетника.

3. САВРЕМЕНИ ИНСТИТУТИ НАКНАДЕ НЕМАТЕРИЈАЛНЕ ШТЕТЕ

Савремени облици накнаде нематеријалне штете код нас регулисани су Законом о облигационим односима (у даљем тексту: ЗОО).⁸ У члану 155. ЗОО прописано је да се штета састоји у умањењу средстава или нечије имовине (обична штета), или у спречавању њиховог повећања (измакла добит), као и доношењу другог физичког или психичког бола или страха (нематеријална штета). ЗОО не гарантује накнаду штете за повреде тјелесног интегритета, умањење радне или животне способности, наружености или унакажености или повређене части и слободе као таквих, као личних добара, него за изгубљену зараду, односно за претрпљене душевне болове. Последице

⁷ Више о томе: Обрен Станковић, *Новчана накнада неимовинске штете* (Београд: Савремена администрација, 1972), 18.

⁸ Закон о облигационим односима, „Службени лист“ СФРЈ, бр. 29/78, 39/85 и 57/89 и „Службени гласник Републике Српске“, бр. 17/93, 3/96, 39/03 и 74/04.

оваквог става утичу на остваривање права оштећених који у вријеме повреде још не привређују (дјеца, студенти), као и рачунање рока застарјелости⁹.

Чланови 193-195. ЗОО-а, регулишу питање накнаде материјалне штете, те прописује да лице које је проузроковало штету има обавезу да надокнади уобичајене трошкове сахране оштећеног, затим трошкове лијечења од задобијених повреда и друге трошкове у вези са лијечењем, као и изгубљену зараду због неспособности за рад, као и штету коју неко лице претрпи губитком издржавања. Члан 195. ЗОО-а прописује да ко другоме нанесе тјелесну повреду или му наруши здравље, дужан је накнадити му трошкове око лијечења и друге потребне трошкове с тим у вези, као и зараду изгубљену због неспособности за рад за вријеме лијечења, а затим у ставу 2. прописује да ако повријеђени због потпуне или дјелимичне неспособности за рад губи зараду, или су му потребе трајно повећане, или су могућности његовог даљег развијања и напредовања уништене или смањене, одговорно лице дужно је плаћати повријеђеном одређену новчану ренту као накнаду за ту штету.

Нематеријална штета прописана је одредбама члана 200. и 203. ЗОО-а, па тако оштећени има право на накнаду нематеријалне штете за случај тјелесне повреде или оштећења здравља за претрпљене и будуће: физиче болове, душевне болове због умањења животне активности, душевне болове због наружености и претрпљени страх. Чланови уже породице и блиски сродници оштећеног имају право на накнаду нематеријалне штете за претрпљене душевне болове у случају нарочито тешког инвалидитета блиске особе, или због његове смрти (члан 201 - 203. ЗОО).

За одговорност за накнаду штете потребно је да постоји прије свега узрочна веза између радње штетника и настале штете, односно остварене последице. Узрочна веза између штетне радње и последице мора бити непрекинута (у континуитету). Прекид ове везе случајем, радњом трећег лица или самог оштећеног, доводи до ослобађања од одговорности штетника (дјелимичног или потпуног).¹⁰ Други услов за одговорност за насталу штету јесте противправност радње. Члан 16. ЗОО-а прописује да се забрањују поступци којима се другоме може нанијети штета, а члан 154. ЗОО-а прописује да онај ко другоме нанесе штету да је дужан да је надокнади. Радња штетника је противправна ако је њоме повређено неко правно правило предвиђено важећим правним прописима. Према објективној теорији довољно је да штетном радњом буде прекршена нека правна норма, без обзира на унутрашњи психички однос штетника према

9 Наташа Мрвић-Петровић, Здравко Петровић и Александар Филиповић, *Обавезно осигурање од аутоодговорности и накнада штете* (Београд: Глосаријум, 2002), 16.

10 *Ibid.*, 17.

предузетој радњи и њеним последицама. За разлику од ове, субјективна теорија противправности инсистира на томе да штетничково понашање мора бити скривљено.¹¹

Из горе наведеног је видљиво да је законодавац прописао критеријуме за одговорност у погледу материјалне и нематеријалне штете, као и облике њихове накнаде. Поједини случајеви накнаде штете су се развијали кроз судску праксу, али је за све њих карактеристично да се овим институтом покушала успоставити нарушена имовинска равнотежа, па у овом облику чак и код накнаде нематеријалне штете, као једином виду некаквог облика сатисфакције.

4. ОБЛИЦИ НАКНАДЕ ШТЕТЕ У ОБЛИКУ РЕНТЕ

Као што смо већ и раније видјели сви савремени правни системи познају институт накнаде штете у облику ренте. Ради се о облику штете који се плаћа периодично, најчешће мјесечно и у одређеном новчаном износу, али се њен тачан износ не зна, односно исти се исплаћује у дужем временском периоду. Овај облик накнаде штете се не исплаћује у свим случајевима настале штете. Закон је прописао посебне случајеве накнаде штете у виду ренте. Члан 188. ЗОО-а прописује да накнада штете у облику ренте исплаћује за случај смрти, тјелесне повреде и оштећења здравља. Међутим, за накнаду штете у овим случајевима није довољно само да наступи неки од ових случајева, у том случају суд мора да процијени да ли је код таквих случајева неопходно штету плаћати у облику ренте. То прописује и члан 203. ЗОО-а у ком се јасно наводи да ће суд на захтјев оштећеног досудити накнаду и за будућу нематеријалну штету ако је по редовном току извјесно да ће она трајати и убудуће. Накнада штете у облику ренте се, по правилу, одређује за случај смрти, тјелесне повреде или оштећења здравља (члан 188. ст. 1. ЗОО-а). Врсте штете које се надокнађују у овом облику су: изгубљено издржавање, односно помагање, изгубљена зарада, трошкови због трајно повећаних потреба и изгубљена или смањена могућност даље развијања и напредовања (члан 194. и 195. ЗОО-а).¹²

Штете које се надокнађују најчешће у облику ренте су:

- Накнада за лица која је погинули издржавао, односно помагао, односно накнада за лица која су по закону имала право на издржавање од погинулог;

¹¹ *Ibid.*, 19.

¹² Медић, *Основни теоријски и практични проблеми накнаде штете у облику ренте*, 44.

- Накнада изгубљене зараде због потпуне или дјелимичне неспособности за рад;
- Накнада за трајно повећање потреба (трошкови туђе његе и помоћи). У ову групу накнаде спадају накнада за појачану исхрану у будућности, накнаду за плаћање лица које оштећеном пружа његу и накнаду за трошкове лијечења;
- Накнаду за уништење или смањење могућности развијања и напредовања (губитак изгледа за напредовање);¹³

У конкретном случају, да би се објаснио начин на који се досуђује накнада неимовинске штете у облику ренте, цитираћемо једну судску одлуку: “Код правила о губитку будуће зараде и накнаде штете услед унакажености битно је да постоји материјално оштећење и у таквом случају има мјеста накнади, за садашње и протекло вријеме према постојећем увиду материјалног оштећења, а за будућност према релативно могућем и предвидивом виду и обиму оштећења. Штета, дакле материјално постоји и када нема вида губитка стварне зараде и када, због помањкања такве зараде, није могуће одредити еквивалент штете у новцу с обзиром на одређену зараду. Таква накнада већ би одмах могла да ублажи посљедице оштећења у садашњости, а и за будућност, јер би се стварањем већих материјалних могућности допустило тужиоцу да боље поднесе свој развитак”.¹⁴ Дакле, јасно је да се овај вид неимовинске штете исплаћује оштећенима и када тренутно није могуће одредити висину изгубљене зараде, односно штете, али се овом исплатом у будућности ублажавају посљедице настале штете, како за оштећеног, тако и за трећа лица која су у одређеном односу са оштећеним, а која имају право на одређени вид давања од оштећеног.

5. СПЕЦИФИЧНОСТ ИНСТИТУТА НАКНАДЕ ШТЕТЕ У ОБЛИКУ РЕНТЕ

Чланом 188. ст. 1. ЗОО-а прописано је да се у случају смрти, тјелесне повреде или оштећења здравља, накнада одређује, по правилу, у облику новчане ренте, доживотно или за одређено вријеме. Тако неки наши истакнути теоретичари сматрају да важећи ЗОО не садржи одредбе које омогућују досуђивање накнаде нематеријалне штете у облику ренте, истичући да је та могућност резервисана само за горе наведене видове материјалне штете. Међутим, судска пракса већ одавно стоји на другачијем

---

¹³ *Ibid.*, 38.

¹⁴ Више о томе: Станковић, *Накнада штете*, 26.

становишту, налазећи да се накнада нематеријалне штете у облику новчане ренте, додуше изузетно, може досудити ако су испуњени сљедећи услови:

- Да се ради о трајном облику нематеријалне штете (члан 200 - 202. ЗОО-а);
- Да оштећени такав захтјев стварно и постави (члан 2. ст. 1. ЗПП-а);
- Да такав облик накнаде (рента) према околностима датог случаја представља одговарајућу сатисфакцију за оштећеног¹⁵.

Према Закључку број 11 усвојеном на Савјетовању, Савезног суда, врховних судова република и аутономних покрајина и Врховног војног суда од 15. и 16.10.1986. године у Љубљани, „знатније измјене околности утичу на могућност измјене висине ренте досуђене на име накнаде нематеријалне штете једнако као и на могућност измјене висине ренте досуђене на име накнаде материјалне штете“.¹⁶ Дакле, јасно је да за само одређивање накнаде у облику ренте није довољно да је штета настала, већ је потребно да се испуни много услова да би суд одредио да се штета надокнади у облику ренте.

Будући да је рента једно будуће давање, у дужем временском периоду, чл. 188. ст. 3. ЗОО-а је прописао да повјерилац има право да захтијева потребно обезбјеђење за исплату ренте, осим ако то према околностима случаја не би било оправдано. Ово управо из разлога што се ради о једном будућем давању, које може бити неизвјесно за цијели период трајања ренте, те је закон прописао могућност давања одређеног обезбјеђења. Међутим, оно што је специфично у конкретном случају јесте да повјерилац може тражити да уколико дужник не пружи то обезбјеђење, да му се умјесто ренте исплати једна укупна свота чија се висина одређује према висини ренте и вјероватном трајању повјериоачевог живота, уз одбитак одговарајућих камата. На пример, томе не би имало мјеста, онда када је дужник, тј. одговорно лице солвентан у тој мери која очигледно обезбјеђује равномернију и дугорочнију исплату новчане ренте оштећеном¹⁷.

Из ове формулације произилазе двије ствари. Прво, суд не досуђује обавезно обезбјеђење за исплату новчане ренте нити је установљивање обезбјеђења неопходан услов за досуђивање новчане ренте, него суд наређује потребно обезбјеђење само на захтјев повјериоца ренте, јер је обезбјеђење исплате ренте установљено као право повјериоца ренте ,

¹⁵ Више о томе: Слободан Станишић, *Рента и осигурана сума* (Будва: Еуромедиа, др. Петровић Здравко, 2002), 99.

¹⁶ *Ibid.*

¹⁷ Више о томе: Борислав Благојевић, Врлета Круљ, *Коментар закона о облигационим односима* (Београд: Савремена администрација, 1980), 513.

које он може, али не мора, остварити. Друго, чак и када повјерилац ренте захтијева обезбјеђење за исплату ренте, суд не мора удовољити том захтјеву, ако то, према околностима случаја, није оправдано, на примјер ако не постоји опасност од исолвентности дужника ренте зато што је несумњиво и општепознато да је солвентан.

Поставља се питање у ком моменту повјерилац ренте може да тражи обезбјеђење ренте: у истом моменту када поднесе захтјев за досуђивање ренте, или у неком каснијем моменту. Он тај захтјев може поднијети у било које вријеме почев од момента подношења захтјева за досуђивање ренте па за све вријеме обавезе плаћања ренте.¹⁸ У случају да дужник не пружи осигурање исплате ренте, повјерилац може да тражи да дужник исплати унапријед одређену своту новца. Ради се о тзв. "капитализацији ренте".

Закон даље у ставу 5. истога члана прописује да из озбиљних узрока повјерилац може и у другим случајевима захтијевати, одмах или касније, да му се умјесто ренте исплати једна укупна свота. Као овакви оправдани разлози најчешће се јављају: случај када је оштећени повјерилац малољетник без игдје икога, а ситуација је таква да би му улагања исплаћене глобалне своте новца одједном у неки посао омогућило далеко боље његово даље школовање и осигурало бољи живот, затим у случају када би се евентуално досуђена оброчна новчана рента указала очигледно незнатна и недовољна за подмирење основних животних потреба оштећеника, даље у случају када је штетник-дужник правна особа која као таква може изненада престати постојати и тиме настаје опасност могућности наплате новчане ренте и сл. Уколико конкретно не постоје овакви или слични „озбиљни узроци“ за досуђене једне укупне своте новца умјесто сукцесивне новчане ренте, суд може одбити затражено капитализирање ренте и досудити плаћање новчане ренте, а да при том не постоји прекорачење тужбеног захтјева.¹⁹

6. ИСПЛАТА ОСИГУРАНЕ СВОТЕ И НАКНАДА ДОЖИВОТНЕ РЕНТЕ

Рад осигуравајућих друштава који се баве необавезним врстама осигурања дефинисан је Законом о облигационим односима. Овај закон дефинише опште одредбе које се тичу самих послова осигурања, али се сва међусобна права и обавезе осигураника и осигуравача дефинишу уговором о осигурању. Као доказ о закљученом уговору осигурању

18 Више о томе: Слободан Перовић, *Коментар Закона о облигационим односима* (Нови Сад: Културни центар Горњи Милановац, 1980), 555.

19 Више о томе: Борис Визнер, *Коментар Закона о обвезним (облигационим) односима* (Загреб: Ријечка тискара, 1978), 838.

осигуравач осигуранику издаје полису осигурања. У већини случајева осигуравајућа друштва, у складу са закљученим уговором о осигурању, за дужника-штетника, преузимају обавезу исплате штете према оштећеном. Ово се нарочито дешава у случајевима осигурања од аутоодговорности, гдје осигуравач одговара за штете које његов осигураник причини трећим лицима. То је и у ситуацији када је дужник обавезан на исплату ренте према повјериоцу.

Рента је један облик исплате накнаде оштећеним лицима, односно ради се о тзв. оброчној исплати, која је условљена одређеним чињеницама везаним за трајање стања у ком се оштећени налази, а све са циљем успостављања нарушене имовинске равнотеже која се у конкретном случају компензује и са настанком тјелесних повреда и оштећења здравља. Међутим, често се у пракси јавља дилема, будући да се ради о доживотној ренти, да ли осигуравајућа друштва ренту исплаћују доживотно, односно до испуњења одређеног услова у погледу оштећеног, или ту ренту плаћају док не исплате осигурану своту? Ово је дилема баш због саме природе ренте, а чињеница је да осигуравач одговара до висине осигуране суме. Сума осигурања је сума одређена законом или уговором о осигурању која представља горњу границу обавезе осигуравача.²⁰ Из горе наведене дефиниције суме осигурања видљиво је да је сума осигурања уствари горња граница обавезе осигуравача према оштећеном лицу. Међутим, шта се дешава у ситуацији када је осигуравач обавезан да исплаћује доживотну ренту, односно да ли исти има право да престане са својом обавезом плаћања ренте када исплати осигурану своту? Према начелном ставу Врховних судова, република и покрајина и Врховног војног суда из 1988. године износ штете према коме се утврђује обим одговорности заједнице осигурања обрачунава се тако што се новчана штета узима у износу у ком је настала, а неновчана материјална штета и нематеријална штета утврђује се према цијенама, односно критеријумима у вријеме настанка штетног догађаја. Ако тако утврђен износ штете не прелази износ осигуране суме, организација за осигурање дужна је да потпуно надокнади ову штету и када висина штете према цијенама, односно критеријумима, у вријеме доношења судске одлуке прелази износ осигуране суме. Ако је износ штете утврђен на описани начин већи од осигуране суме, организација за осигурање дужна је да накнади дио штете према сразмјери између осигуране суме и тако утврђеног износ штете.²¹

20 Предраг Шулетић, *Право осигурања* (Београд: Правни факултет Универзитета у Београду, 2005), 102.

21 Начелни став 8/88 Савезног суда, Врховних судова република, покрајина и Врховног војног суда, донесен на сједници одржаној 26. и 27.10.1988. године.

Међутим, у судској пракси се одступило од овог начелног става. Најмањи износ осигуране суме за свако осигуравајуће друштво који исто мора да закључи код уговора о осигурању прописује се одлукама владе.²² Максималан износ осигуране своте осигуравач и осигураник уговорају у уговору о осигурању. Пракса је показала да осигуравајућа друштва не одступају од одлука владе у погледу минималног износа осигуране своте, односно са својим осигураницима не уговарају већу своту. То је њихово право и од низа околности случаја зависи да ли ће уговорити већу суму осигурања. Оно што је битно у конкретном случају јесте што су поједина осигуравајућа друштва у Републици Српској почела да примјењују лошу праксу код исплате ренте, односно у случају када исплате износ ренте који је једнак осигураној суми, исти престају са исплатом осигурања, односно сматрају да више нису обавезни да исплаћују даље ренту. Поједине судске одлуке су такође се приклониле оваквом ставу осигуравајућих друштава, због чега се створила одређена и судска пракса по овом питању, која је јако лоша прије свега за осигуранике.

Пресудом Основног суда у Приједору број: П-280/03 од 09.11.2005. године обавезан је осигуравач да тужитељици - оштећеној, због потпуне неспособности за рад и немогућности даљег напредовања (прекинутог школовања) и на тај начин губитка зараде, плаћа мјесечну ренту, почев од пресуђења па убудуће до 10. у мјесецу за претходни мјесец, док за то буду постојали законски услови или док се ова пресуда у овом дијелу не измијени у мјесечном износу од 1.000,00 КМ. Ова пресуда је у том дијелу и потврђена пресудом Окружног суда у Бањој Луци број: 011-0-Гж-06-000 286 од 27.12.2007. године. Након 10 година исплаћивања ренте оштећеној, осигуравач је надлежном суду поднио тужбу да се укине ова његова обавеза исплате ренте, истичући да је исплатио осигурану своту и да нема више обавезу да плаћа мјесечну ренту. Пресудом Основног суда у Бањој Луци број: 71 0 П 172 744 од 27.07.2015. године суд усваја ову тужбу осигуравајућег друштва и утврђује да 15.07.2013. године престаје обавеза тужитеља - осигуравајућег друштва на плаћање ренте по пресуди Основног суда у Приједору број: П-280/03 од 09.11.2005. године. Ову првостепену пресуду потврђују и Окружни суд у Бањој Луци својом пресудом број: 71 0 П 172 74 15 Гж од 11.09.2017. године и Врховни суд Републике Српске својом пресудом број: 71 0 П 172 744 17 Рев од 14.03.2018. године.

Као образложење овако донесене одлуке суд истиче да када накнада на име облика штете, укључујући и ренту, пређе висину осигуране суме

---

²² Тако је Одлуком Владе РС број: 02/1-020-45899, објављена у „Службеном гласнику РС“, број: 14/99, усвојено да је по једном штетном догађају максимална сума осигурања 275.00,00 КМ.

до које одговара заједница осигурања на темељу обавезног осигурања од аутоодговорности, осигуравач може због те новонастале околности тужбом тражити измјену (укидање) одлуке у погледу даље исплате ренте, што је, по мишљењу суда, сагласно одредби члана 941. ст. 1. ЗОО-а. Суд истиче да обавеза осигуравача не може бити већа од износа на који се обавезао закључењем уговора и издавањем полисе осигурања, а у складу са позитивним прописима који су прописивали најнижу суму осигурања за штете причињене трећим лицима. Само штетник (осигураник) одговара према оштећеном без ограничења.

Сматрамо да је овакав став суда погрешан из неколико разлога. Као образложење овако донесене одлуке суд се позвао на Закон о осигурању имовине и лица²³ из 2000. године. У овом закону нема прописане нити једне одредбе о укидању правоснажно досуђене ренте због исплаћене суме осигурања, јер је основ за утврђивање и укидање ренте прописан ЗОО-ом. Закон о осигурању имовине и лица из 2000. године није могуће третирати као „*lex specialis*“, јер овај закон није прописао посебне случајеве укидања ренте, односно није прописао случајеве укидања ренте из разлога исплате суме осигурања. Дакле, јасно је да се у конкретном случају може примијенити само ЗОО, а не Закон о осигурању имовине и лица, како то наводи суд. ЗОО је јасно прописао случајеве када се може укинути рента, те друге случајеве, односно исплату осигуране суме није предвидио као могућност престанка обавезе исплате ренте. Стога, по нашем мишљењу, суд не може утврђивати ове чињенице, односно утврђивати чињенице престанка обавезе исплате ренте, када исте закон није прописао. Овакво укидање права на ренту значило би правну и материјалну несигурност за оштећено лице које лежи непокретно усљед повреда задобијених у осигураном штетном догађају и чији живог управо зависи од досуђене мјесечне ренте. Овакав став суда би неспорно значио да би у конкретном случају престала обавеза осигуравајућег друштва да плаћа ренту оштећеној и да би иста била доведена у ситуацију да јој је живот угрожен, а доведена је у такву ситуацију управо настанком штетног догађаја који покрива осигуравач. У конкретном случају, код оштећене се ради о трајној неспособности за рад, ради се о тешком инвалиду са потпуним губитком радне способности и са потпуном немоћношћу обављања било каквог занимања. Сматрамо да као тешком инвалиду суд није могао да укине ренту будући да се ради о лицу које није способно да остварује било какву зараду, нити да се о себи самостално брине. Према важећим прописима „инвалидност“ постоји када усљед болести, повреде изван посла, несреће

23 „Службени Гласник Републике Српске“, број: 14/2000 и 20/2000.

на послу или професионалне болести наступи губитак или смањење радне способности за рад на своме послу, који се не могу отклонити лијечењем односно медицинском рехабилитацијом. Неспорна је чињеница да је код оштећене - тужене настала тешка инвалидност.

Од дана доношења првостепене пресуде прошло је више од 10 година, којом је утврђено право на ренту због трајне и будуће неспособности оштећене да остварује зараду и да иста има потребу за туђом његом и помоћи. Суд је такође утврдио и покривеност исплаћене штете сумом осигурања. Међутим, након 10 година од доношења пресуде суд поново утврђује ове чињенице и околности, укида обавезу осигуравача на исплату ренте, а није престао правни основ за укидање ренте. Суд није објаснио како је утврдио да су престали услови да исплату ренте од стране осигуравајућег друштва, будући да у првостепеној пресуди коју је исти укинуо, а којом је утврђена рента у корист оштећене, нема навода у диспозитиву да ће одлуке о ренти бити укинуте када буде испуњен само један од кумулативних услова за досуђење ренте, а то је исплата осигуране суме.

Ретроактивна одлука о укидању ренте би била противна члану 216. ЗОО-а, с обзиром да нема регреса за већ исплаћену ренту, ради чега се код укидања ренте одлука доноси даном пресуђења, јер би таква одлука била неизвршива за враћање плаћеног, па је противна самом закону. С обзиром на то да је рента везана за личност у поновном поступку није могуће утврђивати престанак ренте због исплате уговорене суме осигурања.

Поред наведеног, након доношења наведених пресуда дошло је и до повећања осигураних сума на знатно већи износ, па је суд био дужан да за укидање ренте користи важећу суму осигурања на дан доношења пресуде.

Као што смо раније видјели из Билтена Врховног суда Србије број 3/008, Начелни став Заједничке комисије Савезног суда, врховних судова и Врховног војног суда од 26. и 27.10.1988. године, када се једном утврди покривеност штете на дан настанка штете сумом осигурања, тј. на дан првог пресуђења, приговор лимита покрића није могуће истицати касније, јер је о том приговору суд раније правоснажно одлучио, а то не налаже ни одредба члана 196. ЗОО-а. Поред наведеног, одредба члана 188. ЗОО-а прописује одређивање ренте доживотно или на одређено вријеме. У конкретном случају рента је досуђена доживотно, а не на одређено вријеме или до исплате осигуране суме. Овакав став заузет је и Закључком сједнице Савезног суда и врховних судова СРС од 24, 25. и 26.09.1996. године, а на коју упућује и Одлука Врховног суда Републике Српске број Рев: 34/95 од 07.03.1996. године објављена у Билтену Врховног суда Републике Српске 1/99 страна 147. Према овом ставу накнада штете по протеклу одређеног временског

периода исплаћује се у смислу: Новчана штета у износу у коме је настала са каматом, неновчана материјална штета и нематеријална штета исплаћује се у износу који се утврђује према цијенама односно критеријумима на дан исплате. Овако утврђен износ штете своди се на износ накнаде у вријеме штетног догађаја. Уколико добијени износ не прелази лимит предвиђен од стране СИВ-а накнада се исплаћује у пуном износу. Уколико је износ штете у вријеме штетног догађаја већи од утврђеног лимита, у том случају се исплата врши сразмјерно између осигуране суме и износа штете. Будући да на дан настанка штетног догађаја износ накнаде штете није прелазио лимит предвиђен Одлуком Владе РС, то је неспорно да је осигуравач обавезан да исплаћује штету у пуном износу.

Према ставу Апелационог суда Нови Сад број: Гж-3040/14 од 02.04.2005. године ренту није могуће укинути по исплати суме осигурања, када је код досуђења ренте изостао приговор о покривености штете сумом осигурања, па се рента не може укинути јер је иста досуђена доживотно. Дакле, исплаћена штета није основ за укидање ренте због достизања суме осигурања према полиси осигуравача која је важила на дан настанка штете. Овакав став заузет је и пресудом Врховног суда Републике Српске број 118-0-Рев-09-000 0888 од 08.07.2009. године, као и пресудом Уставног суда БиХ број АП-2589/09. Прекорачење суме осигурања није услов за укидање правоснажних пресуда о досуђеној ренти у односу на корисника ренте као стеченог права.

Имајући у виду горе наведену судску праксу једном утврђено право на ренту није могуће укинути због каснијег прекорачења суме осигурања од одговорности на дан настанка штете, јер ово није законски разлог престанка обавезе, већ нестанак инвалидности или смрт примаоца ренте, а што овдје није случај. На то упућује и пресуда Окружног суда у Бањој Луци број: 71 0 П 068164 10 Гж 31.01.2011. године.

Имајући у виду претходно наведено, као и судску праксу, важећа сума осигурања на дан настанка штете није битна након што се утврди право на ренту, јер се у поновном поступку измјена ренте не може тражити због тога што је искориштена сума осигурања, будући да то није околност ни за измјену стеченог права на ренту досуђеног пресудама.

Право на ренту које је стечено није могуће укинути лицима која су то право остварила а и даље су у животу. Исто право није могуће укинути све док није престала инвалидност по којој је и рента досуђена. Дакле, осигуравач би се могао ослободити досуђења ренте да је одмах до окончања првостепеног поступка по тужби оштећене исплатио цјелокупно неискориштену суму осигурања, што исти није учинио, па то стечено право

у односу на осигураваача чији је осигураник искључиво одговоран за незгоду не може престати. Чињеница исплаћене суме осигурања није битна у овом случају јер то није законски услов престанка права на досуђену ренту оштећеној, те би у раније донесеним пресудама било утврђено да рента престаје исплатом укупне суме осигурања од одговорности у износу од 275.000,00 КМ. Слиједом наведеног, по нашем мишљењу осигураваач је у обавези плаћања ренте за оштећену док за то постоје законски услови.

Чланом 188. ЗОО-а јасно је прописано да у случају смрти, тјелесне повреде или оштећења здравља, накнада се одређује, по правилу, у облику новчане ренте, доживотно или за одређено вријеме. Како је у предметом случају рента досуђена доживотно оштећеној, то се осигураваач није могао ослободити своје обавезе на исплату ренте наводећи као разлог исплату осигуране суме. Чланом 196. ЗОО-а прописано је да суд може на захтјев штетника смањити или укинути ренту, ако се знатније промијене околности које је суд имао у виду приликом доношења раније одлуке. У конкретном случају је видљиво да не постоје услови да суд досуди укидање ренте. Суд није ни донио одлуку о укидању ренте, јер нису ни испуњени законски услови за њено укидање. С тога не може ни донијети одлуку да осигураваач више нема обавезу да плаћа ренту. Нажалост, овакве ставове и мишљења судови не уважавају, већ се, како смо видјели, доноси одлука у потпуно другом правцу, а то је да осигуравајућа друштва исплатом осигуране своте осигурања имају право да траже да суд донесе одлуку да нису више обавезни да плаћају ренту.

7. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Накнада нематеријалне штете у облику ренте је један институт који се доста споро развијао и било је потребно доста времена да се схвати његова улога и значај. Међутим, овај облик нематеријалне штете ће сигурно чинити у будућности једну битну ставку у погледу начина обештећења оштећених лица. Доживотна рента као институт који је уведен у свим савременим законодавствима мора у будућности да одражава дух тог института због кога је уведена, а то је првенствено из разлога да се оштећеним лицима која су због насталих повреда постала трајно неспособна, омогући одређени вид новчане накнаде како би се осигурало да исти могу са тим новчаним средствима да живе, односно да би се омогућило да имају у будућности одређену новчану сигурност. Баш како му и сам институт говори, ради се о доживотној ренти која се може укинути само уколико се испуни одређени законом прописани услов, те осигураваачи, који покривају штету

за свог осигураника, не могу истицати приговоре како су исплатили суму осигурања и да више нису обавезни да исту плаћају. Овакво поступање осигуравајућих друштава, које је потпомогнуто погрешном судском праксом, доводи до једне социјалне несигурности за оштећена лица, јер исти остају без новчаних примања, не могу да раде и привређују, те уколико нема трећих лица која се о њима брину, они падају на терет државе која путем социјалних институција мора да им пружи помоћ и заштиту. Уствари, ради се о пребацивању обавезе са оних који су обавезни да пружају заштиту тим лицима, јер су они начинили њима штету, односно довели су их у ситуацију да не могу да раде и привређују, на оне субјекте који су принуђени да им помогну. Надамо се да ће се у будућности оваква лоша заузета пракса промијенити, те да ће се схватити дух закона који прописује накнаду доживотне ренте, јер се оваквим погрешним ставовима доводи у питање читав низ случајева за које постоји обавеза и потреба исплате доживотне ренте.

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

- Благојевић, Борислав, Врлета Круљ. *Коментар закона о облигационим односима*. Београд: Савремена администрација, 1980.
- Визнер, Борис. *Коментар Закона о обвезним (облигационим) односима*. Загреб: Ријечка тискара, 1978.
- Медичић, Душко. *Основни теоријски и практични проблеми накнаде штете у облику ренте*. Будва: Еуромедиа, др. Петровић Здравко, 2002.
- Станковић, Обрен. *Накнада штете*. Београд: НОМОС, 1998.
- Станковић, Обрен. *Новчана накнада неимовинске штете*. Београд: Савремена администрација, 1972.
- Шулетић, Предраг. *Право осигурања*. Београд: Правни факултет Универзитета у Београду, 2005.
- Перовић, Слободан. *Коментар Закона о облигационим односима*. Нови Сад: Културни центар Горњи Милановац, 1980.
- Станишић, Слободан. *Рента и осигурана сума*. Будва: Еуромедиа, др. Петровић Здравко, 2002.
- Филиповић, Александар, Здравко Петровић, Наташа Мрвић-Петровић. *Накнада штете у облику ренте*. Будва: Еуромедиа, др. Петровић Здравко, 2002.
- Филиповић, Александар, Здравко Петровић, Наташа Мрвић-Петровић. *Обавезно осигурање од аутоодговорности и накнада штете*. Београд: Глосаријум, 2002.

- Начелни став 8/88 Савезног суда, врховних судова република, покрајина и Врховног војног суда, донесен на сједници одржаној 26. и 27.10.1988. године, Билтен Врховног суда Србије број 3/008;
- Закључак сједнице Савезног суда и Врховних судова СРС од 24., 25 и 26.09.1996. године.;
- *Закон о облигационим односима*, „Службени лист СФРЈ“, бр. 29/78, 39/85 и 57/89 и „Службени гласник Републике Српске“, бр. 17/93, 3/96, 39/03 и 74/04.
- Одлука Владе РС број: 02/1-020-45899, објављена у „Службеном гласнику РС“, број: 14/99.
- Одлука ВС РС, број Рев: 34/95 од 07.03.1996.године, Билтен ВС РС 1/99.;
- Пресуда Апелационог суда Нови Сад, број: Гж-3040/14 од 02.04.2005. године;
- Пресуда Врховног суда РС, број 118-0-Рев-09-000 0888 од 08.07.2009. године;
- Пресуда Округног суда у Бањој Луци, број: 71 0 П 068164 10 Гж 31.01.2011. године;
- Пресуда Основног суда у Приједору, број: П-280/03 од 09.11.2005. године;
- Пресуда Округног суда у Бањој Луци, број: 011-0-Гж-06-000 286 од 27.12.2007. године
- Пресуда Основног суда у Бањој Луци, број: 71 0 П 172 744 од 27.07.2015. године;
- Пресуда Округног суда у Бањој Луци, број: 71 0 П 172 74 15 Гж од 11.09.2017. године;
- Пресуда Врховног суда РС број: 71 0 П 172 744 17 Рев од 14.03.2018. године;

COMPENSATION FOR DAMAGES IN THE FORM OF ANNUITY AND INSURANCE

Dalibor Pejakovic²⁴

Summary: *This paper attempts to analyze the institute of compensation for damages in the form of an annuity. After a brief overview of the historical development of the Institute of Intangible Damage and the Institute of Indemnification in the form of an annuity, an analysis of the procedure and manner of payment of a lifetime annuity is given. In the form of an annuity, especially problems that arise in practice if the insurance company pays the entire sum insured. Attention is drawn to the advantages and disadvantages that occur with such an institute. The team gives a brief overview of the legal consequences that accompany the life annuity institute. Through a review of the case law and the court's position regarding the merits of this institute, the importance of the life annuity payment is analyzed in the paper, especially in the case of persons seriously injured and injured. They need constant care and assistance. The result of this paper is to contribute to a more complete and complete view of the legal questions that may be raised in relation to the institute of a life annuity.*

Keywords: *Damage, non-pecuniary damage, compensation in the form of annuity*